

TOODANGU KVALITEEDI TAGAVA TSIIVILOIGUSLIKU VASTUTUSE AKTUAALSETEST PROBLEEMIDEST

Aspirant A. Kalme

Tsiiviilõiguse ja -protsessi kateeder

Teiste õiguslike vahendite hulgas, mille eesmärgiks on toodangu kvaliteedi tagamine, on suur tähtsus sellisel vahendil nagu tsiiviilõiguslik (varaline) vastutus mittekohase kvaliteediga toodangu hankimise eest. «Sõltumata vastavate ametiisikute kriminaal- ja administratiivvastutusest kannavad majandusorganisatsioonid — toodangu hankijad ning tootjad — tarbijate ees varalist vastutust oma kvaliteedi poolest nõuetele mittevastava toodangu hankimise eest. Nendel juhtudel rakendatakse hankijate suhtes varalise mõjutamise vahendeid trahvide ja kahjude sissenõudmisena, mis isemajandamise printsiibi juures on efektiivne mõjutamisviis.»¹ Mittekohase kvaliteediga toodangu hankimise eest ettenähtud trahvide, samuti sellise toodangu hankimisega tekitatud kahjude sissenõudmine peegeldub eelkõige tootja (hankija) varalisel seisundil, s. o. toob kaasa ebasoodsaid majanduslikke tagajärgi, mis sunnivad tootjat (hankijat) ainult kvaliteetset toodangut hankima. Varaline vastutus muutub seega üheks majandusliku arengu hoovaks, millel on eriti suur tähtsus just plaanimajanduse tingimustes, sest « sanktsioonide kasutamine on möödapääsmatult vajalik selleks, et korvata tootjaettevõtete majandusliku võistluse puudumist.»²

Vaatamata varalise vastutuse sellisele suurele tähtsusele ei pööratud sellele kuni viimase ajani küllaldast tähelepanu. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 4. oktoobri 1965. a. määruses nr. 729 «Planeerimise täiustamisest ja tööstusliku tootmise majandusliku stimuleerimise intensiivistamisest»³ konstateeritakse, et ettevõtted vastutavad puudulikult madalakvaliteedilise

¹ М. Г. Масевич. Договор поставки и его роль в укреплении хозрасчета. Алма-Ата, 1964, стр. 235—236.

² А. Кõõрна. Kvaliteet on aja nõue. Tln., 1968, lk. 89.

³ СП СССР 1965, № 19—20, стр. 153.

toodangu väljalaskmise eest ning et majandusleping ei etenda ettevõtete vahelistes suhetes veel vajalikku osa. Samas rõhutatakse vajadust muuta tööstuse plaanilise juhtimise meetodeid ettevõtete vahelistes suhetes vastastikuse varalise vastutuse printsiibi aluseks võtmise ning majanduslepingute osatähtsuse suurendamise suunas. Selleks otsustasid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu suurendada tulevikus ettevõtete ja organisatsioonide varalist vastutust lepinguliste kohustiste mittetäitmise eest selliselt, et see üldreeglina kataks tekitatud kahjud.⁴ Trahvi kui mõjutusvahendi efektiivsuse suurendamise eesmärgil kehtestati nõue, et maksed trahvide maksmiseks kantakse nende ettevõtete või organisatsioonide majandusliku tegevuse tulemustesse, kelle süü tõttu lepingut rikuti.

Ülaltähendatud ülesannete täitmiseks võttis NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobril 1967 vastu määruse «Ettevõtete ja organisatsioonide varalise vastutuse kohta ülesannete ning kohustiste mittetäitmise eest».⁵ Selle määrusega ühtlustati ning mõningal määral suurendati varalist vastutust mittekohase kvaliteediga toodangu hankimise eest, kuid kehtestati ka põhimõtteliselt uusi sätteid, mille eesmärgiks on toodangu kvaliteedi tagamine. Esmakordselt nõukogude seadusandluses nähti ette varaline vastutus sortidesse mittejaguneva toodangu hankimise eest, mis on halvema kvaliteediga, kui on näidatud kvaliteeti tõendavas dokumendis, kuid vastab riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele ja näidistele.⁶ Samuti nähti esmakordselt ette võimalus pikendada toodangu garantiitähtaegu ja nimelt selle aja võrra, mil toodangut polnud võimalik kasutada defektide ilmnemise tõttu.⁷

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 sätteid on arvestatud niihästi olemasolevate normatiivaktide kehtivuse üle otsustamisel kui ka uute normatiivaktide projektide väljatöötamisel. Käesoleval ajal pole olemasolevates normatiivaktides veel tehtud muudatusi, mis tulenevad kõnesolevast määrusest, mille tõttu majandusorganisatsioonid, riikliku ja ametkondliku arbitraaži organid jt. juhinevad selle määruse rakendamisel NSV Liidu Riikliku Arbitraaži 28. detsembri 1967 a. juhend-

---

⁴ Siinjuures tuleb pidada silmas, et mittekohase kvaliteediga toodangu hankimise eest ettenähtud trahvil on ainult karistuse iseloom, sest vastavalt «NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste» §-le 50 lg. 3 on mittekohase kvaliteediga toodangu hankija kohustatud peale trahvi maksmise hüvitama veel kõik sellise toodangu hankimisega tekitatud kahjud. Kirjanduses on kõnesoleva trahvi iseloomu vahel moonutatud (vt. A. Кōōрна. Квалитет он аја нōуе. Тлн., 1968, lk. 89. Качество продукции и строительных работ, Изд. «Наука и техника». Минск, 1966, стр. 23—25 и т. д.).

⁵ СП СССР 1967, № 26, ст. 186 (vt. ka Eesti NSV Ministrite Nõukogu 29. novembri 1967. a. määrus nr. 474, ENSV ÜVT 1967, nr. 52, art. 450).

⁶ Määruse p. 6, vrd. «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 63 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 59.

⁷ Määruse p. 4 lg. 4.

kirjast nr. J-I-59⁸. Vastavalt selle juhendkirja p. 18 lg. 2 tuleb kuni kehtivates normatiivaktides muudatuste tegemiseni kohaldada hangete põhimääruste ning muude normatiivaktide sätteid, mis reguleerivad ettevõtete ja organisatsioonide varalist vastutust ülesannete ja kohustiste mittetäitmise eest niivõrd, kui võrd nad pole määrusega vastuolus. Määruse sätteid, mis reguleerivad varalist vastutust, on arvesse võetud ka «Tootmistehnolise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» projektide väljatöötamisel ning redigeerimisel. Seega on käesoleval ajal kõik võimalused selleks, et jälgida toodangu kvaliteeti tagavate õiguslike vahendite arengut lähemas minevikus.

Kõrvutades ning võrreldes NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. mai 1959. a. määrusega nr. 539⁹ kinnitatud hangete põhimäärustes ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruses nr. 988 sisalduvaid toodangu kvaliteeti tagavaid sätteid, selgub, et ühelt poolt minevikus kehtinud ning teiselt poolt praegu kehtivate sätete vahel on mõningaid erinevusi, mis võivad vähendada õiguslike vahendite osa võitluses toodangu kõrge kvaliteedi eest. Tähtsatuid sätete kohaldamise praktika üldistamine aga näitab, et üksikute sätete kohaldamine sõltub mitmesugustest teguritest, mis vähendavad nende efektiivsust.

Vaadeldes mõningaid neist probleemidest üksikasjalikult alamal.

Vastavalt «Tootmis-tehnolise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 35 lg. 1—2 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruste» p. 32 lg. 1—2 peavad hangitud toodang ja kaubad vastama riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele, joonistele, retseptidele ja näidistele (etalonidele). Joonised ja retseptid kujutavad endast normatiivtehnilise dokumentatsiooni eriliike, mis peale riiklike standardite ja tehniliste tingimuste normeerivad toodangu või kauba kvaliteeti. Nad täpsustavad ja detailiseerivad riiklikes standardites ning tehnilistes tingimustes sisalduvaid kvaliteedinäitajaid ning kehtestavad ka uusi, andes sel moel toodangu või kauba üksikasjalikuma iseloomustuse. Näiteks näeb tordi «Hommik» retsept ette tordi koostisosad (võibiskviit, võikohvikreem, immutussiirup, besee jms.) ning nende hulga protsentides, tordi niiskusesisaldavuse, kaalu ja kuju. Peale selle näeb retsept ette veel ka tordi koostisosade endi koostise (näiteks peab võibiskviit omakorda koosnema nisupüülist, kartulijahust, suhkrust, melanzist jms.). Selline retsept koos tehnoloogilise juhendiga on küllaldane eeskiri selleks, et valmistada juba täiesti individuaalsete omadustega tort «Hommik».

⁸ Juhendit on kokkuvõtlikult refereeritud juriidilises bulletäänis «Nõukogude Õigus», 1968, nr. 1, lk. 34—36.

⁹ ЦП СССР 1959, № 11, cr. 68.

Joonised ja retseptid ei tohi olla vastuolus antud toodangu jaoks kehtestatud riiklike standarditega ja tehniliste tingimustega. Nad kooskõlastatakse vajaduse korral huvitatud organisatsioonidega ning kinnitatakse kompetentsete organite, enamasti tootja kõrgemalseisva organi poolt.

Seega on joonised ja retseptid iseseisvad toodangu kvaliteeti normeeriva normatiivtehnilise dokumentatsiooni eriliigid. Seejuures ei ole need alati riiklike standardite või tehniliste tingimuste kohustuslikeks (lahutamatuks) lisadeks. Vastavalt standardiseerimisalasele 25. juuli 1960. a. meetodilisele juhendile 1—60¹⁰ ja tehniliste tingimuste väljatöötamist ning kinnitamist reguleerivale 7. mai 1965. a. juhendile 2—65¹¹ lisatakse riiklikele standarditele ja tehnilistele tingimustele joonised, skeemid ja muud materjalid vaid vajaduse korral. Analoogiliselt on reguleeritud antud küsimus ka standardis «Standardite ülesehitus, sisu ja vormistamine», mis hakkab kehtima alates 1. jaanuarist 1969.

Normatiivtehnilisel dokumentatsioonil on suur tähtsus toodangu kvaliteedilisel vastuvõtmisel, mille käigus ostja (saaja) peab tegema kindlaks toodangu normeeritud ja tegeliku kvaliteedi, võrdlema tegelikku kvaliteeti normeeritud kvaliteediga ning andma toodangu tegelikule kvaliteedile hinnangu. On selge, et neid toiminguid saab ostja (saaja) sooritada vaid siis, kui tal on olemas kogu normatiivtehniline dokumentatsioon, millega normeeritakse vastuvõetava toodangu kvaliteeti.

Ostjate varustamine toodangu kvaliteeti normeeriva normatiivtehnilise dokumentatsiooniga on seadusandlikult garanteeritud. Vastavalt «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 32 lg. 2—3 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 32 lg. 2 tuleb lepingutele lisada tehnilised tingimused, joonised ja retseptid, kui neid pole lisatud antud ostjaga varem sõlmitud lepingutele, ning saata ostjale uued või muudetud tehnilised tingimused hiljemalt 10 päeva jooksul pärast nende kinnitamist. Peale selle on «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» sätestatud, et lepingus tuleb näidata riiklike standardite numbrid, tehniliste tingimuste ja retseptide kinnitamise kuupäevad, samuti neid kinnitanud organite nimetused.¹²

Kvaliteediline vastuvõtmine lõpeb toodangu kvaliteedile hinnangu andmisega. Hinnang võib olla kas positiivne või negatiivne — toodangu kvaliteet kas vastab või ei vasta normatiivtehni-

---

¹⁰ Методические указания по стандартизации 1—60, Порядок построения и изложения проектов государственных стандартов, Стандартииз. М., 1961.

¹¹ Порядок разработки и утверждения технических условий на промышленную продукцию, Инструкция 2—65, изд. Государственного комитета стандартов, мер и измерительных приборов при СМ СССР. М., 1965.

¹² Selle korra puuduseks on see, et hankija pole kohustatud saatma ostjale uusi või muudetud jooniseid ja retsepte.

lise dokumentatsiooni nõuetele. Negatiivse hinnanguga kaasnevad alati teatud juriidilised tagajärjed — kohustus maksta trahvi, hüvitada tekitatud kahjud, kõrvaldada toodangus avastatud puudused jne. «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 60 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 58 alusel oli saaja (ostja) kohustatud keelduma toodangu (kauba) eest tasumast, kui selle kvaliteet ei vastanud riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele, joonistele, retseptidele või näidistele (etalonidele), s. o. kogu sellele normatiivtehnilisele dokumentatsioonile, mis normeeris toodangu kvaliteeti. Alates 1. jaanuarist 1968 asendab ülaltähendatud sätteid NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967 a. määruse nr. 988 p. 3, mille kohaselt ostja (saaja) on kohustatud keelduma toodangu eest tasumast ning nõudma trahvi vaid siis, kui toodang (kaup) ei vasta riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele või näidistele. Seega on käesoleval ajal kujunenud olukord, et hangete põhimäärused nõuavad hangitud toodangu kvaliteedi vastavust joonistele ja retseptidele, varalist vastutust reguleeriv normatiivne akt aga ei näe ette sanktsioone joonistele ja retseptidele mittevastava toodangu hankimise eest. Sellest võib teha järelduse, et ostja (saaja) pole enam õigustatud keelduma joonistele ja retseptidele mittevastava toodangu vastuvõtmisest ja selle eest tasumisest ning nõudma trahvi sellise toodangu hankimise eest. Kui niisugune järeldus on õige, siis on oluliselt vähenenud õiguslike vahendite osa toodangu kvaliteedi tagamisel. Et otsustada sellise järelduse õigsuse üle, peame veel kord pöörduma jooniste, retseptide, riiklike standardite ja tehniliste tingimuste omavahelise vahekorra juurde.

Nagu eespool nägime, ei tohi joonised ja retseptid olla riiklike standardite ja tehniliste tingimustega vastuolus, vaid kõik nad peavad olema omavahel kooskõlas. Selline kooskõla võib aga olla kahesugune. Esiteks võivad joonised ja retseptid olla riiklike standardite ja tehniliste tingimustega selliselt kooskõlas, et jooniste ja retseptide nõuete rikkumine on ka riiklike standardite ning tehniliste tingimuste nõuete rikkumine. Sellistel juhtumitel on ostjal (saajal) õigus keelduda toodangu eest tasumast ja nõuda NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967 a. määruse nr. 988 p. 3 ettenähtud trahvi, sest toodang, mis ei vasta joonistele ja retseptidele, ei vasta samaaegselt ka riiklikele standarditele ja tehnilistele tingimustele.

Kuid jooniste, retseptide, riiklike standardite ja tehniliste tingimuste kooskõla võib olla ka teistsugune. Teatud juhtumitel võivad joonised ja retseptid riiklike standarditega ja tehniliste tingimustega küll kooskõlas olla, kuid jooniste ja retseptide nõuete rikkumine ei kujuta endast riiklike standardite ja tehniliste tingimuste nõuete rikkumist. Näiteks näevad ENSV VTT 744-59 ette, et täielikult glasuuritud kompvekkidel ei või šokolaadiglasuuri protsent olla väiksem kui 22. Samal ajal on kompvekkide retseptis

ette nähtud, et kompvekkidel «Tiina», «Kara-kum», «Oravake» ja «Punane moon» peab glasuuriprotsent olema vähemalt 30, kompvekkidel «Ananassi», «Banaani», «Maiuspala» ja «Põhja karu» — 32 jne. Või teine näide. ENSV VTT 782-60 näevad ette, et pakitud karamellil tükiarvuga 101—200 tk. ühes kilogrammis ei tohi täidise protsent olla väiksem kui 31. Vastavas retseptis nõutakse, et kompvekil «Vähikaelad» peab täidist olema 35%, kompvekil «Santos» — 36%, kompvekil «Sidruni» — 37% ja kompvekil «Maasikas koorega» — 38%. Toodud näidetes on tehnilised tingimused ja retsept omavahel kooskõlas, kuid kui tootja valmistab kompvekke, mille glasuuri- või täidiseprotsent on väiksem kui retseptiga nõutud, kuid sama suur või suurem kui tehniliste tingimustega nõutav, on ta rikkunud retsepti nõudeid, kuid mitte tehniliste tingimuste nõudeid ning temalt ei saa nõuda trahvi, kuigi kompvekkide kvaliteet ei vasta normeeritud kvaliteedile. Trahvi nõudmine on aga tingimata vajalik. Retseptide rikkumise tõttu petetakse tarbijaid, sest kompvekid sisaldavad sama hinna juures kallimat glasuuri vähem ning vähema täidiseprotsendi juures vähenevad kompveki maitse-, lõhna- jms. omadused.

Tööstusettevõtete töö kontrollimine näitab, et retsepte rikutakse sageli. Näiteks ENSV Kaubandusministeeriumi Kaubanduse ja Kaupade Kvaliteedi Riikliku Inspektsiooni aruandest Eesti NSV kaubandus- ja tööstusettevõtete töö kontrollimise kohta 1968. a. II kvartalis nähtub, et «Kalevi» kondiitritoodete vabrikus kontrollitud 373,4 tonnist kondiitritoodetest praagiti välja 17,5 tonni, sealhulgas 3,2 tonni karamelli, millel oli 4—13% täidist vähem, kui retseptis ette nähtud.

Kuivõrd toodangu kvaliteedi parandamine ja ainult kõrgekvaliteedilise toodangu tootmine on majandusliku arengu üks põhitingimus, ei või mingil juhul lubada, et väheneks toodangu kvaliteeti tagavate õiguslike vahendite efektiivsus, vaid vastupidi, nende efektiivsust ning stimuleerivat osa tuleb veelgi suurendada. Sel eesmärgil tuleb muuhulgas lahendada ka ülaltähendatud probleem. Selleks võiks rakendada järgmisi abinõusid:

- 1) loobuda toodangu normeerimisest joonistega ja retseptidega ja normeerida toodangu kvaliteeti vaid riiklike standarditega ja tehniliste tingimustega;

- 2) normeerida toodangu kvaliteeti standardite ja tehniliste tingimustega, mille lahutamatuks osadeks on joonised ja tehnilised tingimused;

- 3) viia standardid, tehnilised tingimused, joonised ja retseptid omavahel täiesti kooskõlla, nii et jooniste ja retseptide rikkumine oleks alati ka vastavate riiklike standardite ja tehniliste tingimuste rikkumine, ning lisada joonised ning retseptid hankelepingutele;

- 4) jätta kehtima NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1968. a. määruse nr 988 vastuvõtmisele eelnenud kord, nagu see

on ette nähtud «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 60 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 58.

Et meie maa tarbijaskond on oma traditsioonide, maitsete, rahvuslike iseärasuste jne. poolest väga kirju, tarbijate nõudmised muutuvad alatasa ning suhteliselt lühikese aja jooksul, riiklike standardite ja tehniliste tingimuste kinnitamine või muutmine on aeganõudev toiming jne., ei sobi kaks esimestena mainitud abinõu kõne all oleva probleemi lahendamiseks. Ka kolmandana mainitud abinõu puhul võivad praktikas raskused tekkida. Näiteks ei saa standardite ja tehniliste tingimuste kinnitamisel alati ette näha toodangu kvaliteedi tõstmiseks tulevikus avanevaid võimalusi, mille tõttu nad hakkavad pidurdama kvaliteedi parandamist, sortimendi laiendamist, uute tooraine liikide kasutuselevõttu, tehnoloogia täiustamist jne. ning neid tuleb seepärast tihti muuta. Seega osutub kõige sobivamaks viimasena mainitud kord, mille kohaselt normatiivtehnilise dokumentatsiooni iseseisvad eriliigid — joonised ja retseptid — lisatakse kohustuslikult hankelepingule (hankija saadab ostjale, kui lepingulisse vahekorda astutakse tellimuste või hankekäsundite täitmiseks võtmise teel) ning ostjaid (saajaid) kohustatakse nõudma tootjailt (hankijailt) trahvi oma kvaliteedilt joonistele ja retseptidele mittevastava toodangu või kauba hankimise eest.

Siinkohal võidakse küsida, kas sellise korra kehtestamine ei lähe vastuollu «NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste» §-ga 47, mille kohaselt hangitava toodangu kvaliteet peab vastama vaid riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele või näidistele ning kas NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1967 a. määrusega nr. 988 ei tahetud just kõrvaldada vastuolu «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 60 («Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 58) ja ülaltähendatud aluste § 47 vahel? Sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Esiteks ei ole keelatud üht või teist küsimust laiemalt reguleerida, kui seda teevad «NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse alused». ¹³ Teiseks ei saa NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1967. a. määrust nr. 988 vaadelda määrusena, millega kõrvaldati vastuolu ülaltähendatud normatiivaktide üksikute sätete vahel, sest NSV Liidu Ministrite Nõukogu tegi kehtivates normatiivaktides «NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse alustest» tulenevad muudatused juba oma 25. mai 1963. a. määrusega nr. 591. ¹⁴ Selle määrusega muudeti vaid «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 37 lg. 3, kuna kõik selle põhimääruse üle-

¹³ Vastavalt «Aluste» §-le 2 lg. 2 reguleeritakse toodangu hankimisel kujuvaid suhteid NSV Liidu tsiviilseadusandlusega.

¹⁴ ЦП СССР 1963, № 10, cr. 105.

jäänud punktid, samuti «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimäärus» jäid kehtima NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. mai 1959. a. määrusega nr. 539 kinnitatud redaktsioonis.

Analoogiliselt varem kehtinud normatiivaktidele võimaldab NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 p. 4 ostjail vastu võtta mittekvaliteetset toodangut ja rahvatarbekaupa ning kõrvaldada nendel esinevad tootmisest tingitud puudused kohapeal. Sellise korra säilitamine on vajalik, kui võtta arvesse, et paljusid toodangu ja kauba liike pole võimalik ega otstarbekohane tagastada nende defitsiitsuse, suurte gabariitide, raske kaalu, puuduste iseloomu ja ulatuse, suure veokauguse jne. tõttu. Küsitav on aga sellise toodangu ja kauba hankimise eest ettenähtud trahvide suurus, samuti trahvide sissenõudmise eelduste õigus ja otstarbekohasus. Sissenõudmise eelduste ning praktika kogemuste uurimine näitab, et nende trahvide kohaldamine sõltub mitmesugustest teguritest, mis vähendavad varalise vastutuse osa toodangu kvaliteedi tagamisel. Nende teguritena võiks nimetada järgmisi asjaolusid:

1) trahvide sissenõudmise eeldused on vastuolus tsiviilõiguliku vastutuse tingimustega, sest trahvi suurus ei sõltu süü astmest, kahjude suurusest jne. Kui ostja ei soovi sellist kaupa vastu võtta või kui tootja (hankija) ei saa temast mitteolenevatel põhjustel kõrvaldada toodangus esinevaid puudusi kokkulepitud tähtajaks, maksab tootja (hankija) trahvi mitte 5% või 2%, vaid juba 20% ulatuses toodangu või kauba maksumusest;

2) toodangu puudustele antav hinnang ei sõltu mitte alati puuduste iseloomust ja ulatusest, vaid sellest, kui võrd vajalik on see toodang ostjale, kas saamise kohas on olemas puuduste kõrvaldamiseks vajalik tehniline baas jne. Kui näiteks toodang on rangelt fondeeritud ja ostjale hädavajalik ning kui rahvatarbekaup on äärmiselt defitsiitne, on ostja sunnitud tunnistama toodangul esinevad mistahes iseloomu ja ulatusega puudused tootmisest tingitud ning kohapeal kõrvaldatavaks puudusteks ning jätma seetõttu tootja (hankija) suhtes kõrgema trahvi kohaldamata;

3) trahvide suurus ei ole küllaldane selleks, et hoida ära sellise toodangu hankimist. Praktikas on sagedased juhtumid, mil hanketähtaja lõppedes satub tootja ajahätta ning rakendab seetõttu kõik abinõud plaani tähtaegseks täitmiseks, pööramata seejuures tähelepanu toodangu kvaliteedile, sest tootmis- ja realiseerimisplaani mittetäitmisega võib peale muude negatiivsete tagajärgede kaasneda veel suurem varaline vastutus. Näiteks kui tootja «tormab» ja täidab hankelepingujärgsed kohustused ning hangib saamise kohas kõrvaldatavate puudustega toodangut, maksab ta ostjale trahvi 5% ulatuses toodangu maksumusest; kui ta aga jätab toodangu hankimata ega suuda seda ka järgmise hanketähtaja 10

esimese päeva jooksul järelhankida, maksab ta ostjale trahvi 8% ulatuses hankimata jäänud toodangu maksumusest.¹⁵

Tootja (hankija) on kohustatud maksma NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 p. 3 ja 4 ettenähtud trahve ka siis, kui garantiitähatajaga toodangul või rahvatarbekaubal ilmnevad puudused pärast nende kasutuselevõtmist. Tootja (hankija) peab maksma tähendatud määruse p. 4 lg. 1 ettenähtud trahve iga kord, kui ta kas ise, vastav garantiiremondiettevõtte või ostja kõrvaldab toodangul või kaubal tema süü tõttu ilmnenuid puudused. Seejuures ei tohi trahvide üldsumma ületada 20% toodangu või kauba maksumusest.¹⁶ Tegelikult ei nõua kaubandusorganisatsioonid kunagi neid trahve, kui tootja või garantiiremondiettevõtte kõrvaldab kodanikule müüdud kaubal esinevad puudused. Selline olukord on seletatav raskustega, millega kaubandusorganisatsioonid põrkavad kokku nende trahvide sissenõudmisel. Raskused seisnevad selles, et pärast kaupade müümist kodanikele pole kaubandusorganisatsioonil nii lihtne kindlaks teha, millistel kaupadel on garantiitähataja jooksul ilmnenuid tootmisest tingitud puudused, sest puuduste ilmnenemise juhul on kodanikud kohustatud pöörduma mitte kaubandusorganisatsiooni, vaid garantiiremondiettevõtte poole. Sageli ei aita seda kindlaks teha ka garantiiremondiettevõtte, sest see pole kohustatud esitama kaubandusorganisatsioonile andmeid remonditud kaupade liikide, koguste, tootjate, remondi aegade jms. kohta ning andma trahvide sissenõudmiseks vajalikku tõendmaterjali. Isegi siis, kui kaubandusorganisatsioon saab garantiiremondiettevõttelt trahvide sissenõudmiseks vajalikke andmeid ja tõendmaterjali, on see kaubandusorganisatsioonile väga tülikas, sest selleks peab ta olema garantiiremondiettevõttega pidevalt kontaktis ja jälgima, millise tootja kaupu remonditi. Ja ka siis ei saa kaubandusorganisatsioon andmeid kõikide müüdud kaupade kohta, sest kaupu ostnud kodanikud ei ela kõik kaubandusorganisatsiooni asukohas, nad ei lase kaupu remontida kaubandusorganisatsiooni asukohas jne. Alles siis, kui garantiiremondiettevõtte leiab, et kaupa pole võimalik kohapeal remontida, pöördub kodanik kaubandusorganisatsiooni poole taotlusega vahetada kaup ümber kvaliteetse vastu või tagastada kauba eest makstud raha. Sellisel juhumil avaneb kaubandusorganisatsioonil võimalus nõuda tootjalt trahvi 20% ulatuses kauba maksumusest.

Kuivõrd juriidilise aluse puudumise tõttu ei nõua neid trahve ka garantiiremondiettevõtted, vabanevad tootjad varalisest vastutusest mittekvaliteetsete kaupade hankimise eest. Selline olukord aga nõrgendab trahvide osa toodangu kvaliteedi tagamisel, sest

¹⁵ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 p. 1.

¹⁶ NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Arbitraazi 31. juuli 1963. a. juhendkirja nr. I-I-37 p. 1. Инструктивные указания Государственного арбитража при СМ СССР «Юридическая литература». М., 1964, стр. 128.

remonditud kaupade hulk on üsna aukartustäratav. Näiteks Tallinnas asuv Teeninduskombinaat «Ühendus» remontis 1968. a. I kvartalis üksnes 3256 mitmesugust kella ja 495 elektriabeme-ajamisaparaati. Kui aga võtta arvesse, et Teeninduskombinaadil «Ühendus» on sõlmitud garantiiremondi tegemiseks lepingud 80 ettevõttega, et peale tema teevad Eesti NSV-s garantiiremonti veel 5 teeninduskombinaati ja Raadio- ning Televisioonivõrgu Direktsioon oma allettevõtetega ning et ENSV on üks viieteistkümnest liiduvabariigist ja pealegi kõige väiksem, siis võime julgesti väita, et garantiiremondiettevõtete poolt kogu riigis aasta jooksul remonditud kaupade maksumus ulatub kümnete miljonite rubladeni, millelt tootjad peaksid maksma trahvi 2% ulatuses.

Võttes arvesse ülaltähendatud negatiivseid asjaolusid ning vajadust tugevdada varalist vastutust, tuleks hangete põhimäärustes ette näha üks ühtne trahv sellise toodangu või kauba hankimise eest, mille kvaliteet ei vasta riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele, joonistele, retseptidele või näidistele, sõltumata sellest, kas toodangu või kauba puudusi on võimalik kõrvaldada saamise kohas või mitte. Et hõlbustada trahvide sissenõudmist nendelt tootjatelt, kelle toodetud rahvatarbekaupu remonditi garantiiremondiettevõtetes, tuleks kehtestada kord, mille kohaselt juhtudel, kui garantiitähajaga kaubal ilmnevad tootja süüst tingitud puudused pärast kauba müümist kodanikele ning see kaup remonditakse garantiiremondiettevõttes, kuulub vastava trahvi nõudmise õigus mitte kauba müünud kaubandusorganisatsioonile, vaid kauba remontinud garantiiremondiettevõttele. Osa sissenõutud trahvist tuleks kanda liidueelarve tuludesse, osa aga jätta garantiiremonti teinud ettevõtte kasuks, et stimuleerida teda trahvi nõudma.¹⁷ Nendel juhtumitel aga, kui garantiiremondiettevõtte remondib kaupa korduvalt, kuid puudusi pole võimalik kõrvaldada ning selle tõttu tuleb kaup tootjale tagastada, tuleb säilitada senine kord, mille kohaselt trahvi nõudmise õigus kuulub kaubandusorganisatsioonile. Sellisel juhtumil tuleb trahvi nõudmisel võtta arvesse neid trahve, mida garantiiremondiettevõtte on tootjalt juba sisse nõudnud.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 p. 6 nähakse ette trahv sellise toodangu hankimise eest, mis kuulub madalamasse sorti (on madalama kvaliteediga), kui

¹⁷ Trahvi nõudmist ei takista asjaolu, et garantiiremondiettevõtte pole tootjaga lepingulises vahekorras. Näiteks nõuavad hulgi-kaubanduse baasid, kes kontrollivad oma tööpiirkonnas asuvate tööstusettevõtete ladudes toodangu kvaliteeti, ettevõtetelt trahvi mittekohase kvaliteediga toodangu väljalaskmise eest vaatamata sellele, et nende vahel puudub lepinguline vahekord (NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Arbitraaži 29. märtsi 1962. a. juhendkiri nr. J-I-9 p. 7, «Инструктивные указания Государственного арбитража при СМ СССР». Юридическая литература, М., 1964, стр. 117—118).

Sellist vastutust on juriidilises kirjanduses nimetatud «lepinguväliseks vastutuseks». Vt. näiteks М. Г. М а с е в и ч. Договор поставки и его роль в укреплении хозрасчета. Алма-Ата, 1964, стр. 254—256.

on näidatud toodangu kvaliteeti tõendavas dokumendis, kuid vastab riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele ja näidistele. Mõlemal juhtumil on tegemist madalamakvaliteedilise toodangu hankimisega, mille eest tuleb maksta trahvi 200% ulatuses toodangu allahindluse summast, kuid mitte rohkem kui 20% toodangu maksumusest enne allahindamist. Seega saab kõnesolevat trahvi rakendada järgmistel tingimustel: võimalus toodangut alla hinnata, kvaliteeti tõendava dokumendi olemasolu ning toodangu vastavus riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele ja näidistele. Vaadeldagem neid tingimusi lähemalt.

Kõnesolevatest tingimustest on tähtsaim viimane, sest kui toodangu vastuvõtmisel selgub, et selle kvaliteet mitte üksnes ei vasta kvaliteeti tõendavas dokumendis sisalduvatele näitajatele, vaid ei vasta ka riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele ja näidistele, tuleb nõuda juba NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1967 a. määruse nr. 988 p. 3 ettenähtud trahvi. Seega pole tähendatud määruse p. 6 ettenähtud trahv mitte trahviks normatiivtehnilise dokumentatsiooni nõuete rikkumise eest, vaid toodangu kvaliteedile ebaõige hinnangu andmise eest, püüde eest hankida madalamakvaliteedilist ning odavamalt toodangut kõrgemakvaliteedilise ning kallima toodangu pähe. Kuivõrd selline rikkumine pole aga tõsisem kui mittekvaliteetse (mittekomplektse) toodangu hankimine, ei või trahv olla suurem kui 20% toodangu maksumusest enne allahindamist.

Kui hangitav toodang jaguneb sortidesse (gruppidesse, kategooriatesse jne.) ning toodang kuulub oma tegeliku kvaliteedi poolest madalamasse sorti, kui on näidatud kvaliteeti tõendavas dokumendis, on toodangu allahindluse summat alati võimalik kindlaks määrata, sest nii madalama kui ka kõrgema sordi jaoks on kehtestatud eraldi hind. Näiteks maksavad kala, kalakaupade ja kalakonservide jaehindade hinnakirja nr. 010 järgi I sordi suured, rasvased, jahutatud või külmutatud atlandi heeringad esimeses hinnavõõndis 1,01 rubla kg, samasugused II sordi heeringad aga 0,84 rubla kg. Teistsugune on olukord siis, kui toodang ei jagune sortidesse või kui toodang jaguneb küll sortidesse, kuid ta võib ka iga üksiku sordi piires olla kas kõrgema või madalama kvaliteediga. Sellisel juhul saab toodangu allahindluse summat kindlaks määrata vaid siis, kui ka kvaliteeti tõendavas dokumendis näidatuga võrreldes madalamakvaliteedilise toodangu kohta on kehtestatud eraldi hind. Näiteks jagab ülaltähendatud hinnakiri atlandi heeringad rasvateks ja lahjadeks I ja II sordi heeringateks ning kehtestab mõlema liigi ja sordi jaoks eraldi hinnad. Kui kvaliteeti tõendavas dokumendis näidatakse, et hangitakse I sordi rasvaseid atlandi heeringaid, kuid tegelikult hangiti I sordi lahjasid heeringaid, on tegemist madalamakvaliteediliste heeringate hankimisega, mille allahindluse summa on kindlaksmääratav, sest lahjad heeringad on odavamad kui rasvased. Kui aga sellise toodangu kohta, mille kva-

liteet on kvaliteeditõendis näidatust madalam, pole eraldi hinda kinnitatud, siis seda toodangut alla hinnata ei saa. Näiteks normeerib riiklik standard 21—57 muuhulgas ka peensuhkru värvuse, sahharoosi- ja niiskusesisalduse; nimetatud andmed tuleb vastavalt «Suhkru hanke eritingimuste»¹⁸ p. 4 näidata ka kvaliteeditõendis. Kui nüüd kvaliteeditõendi andmete järgi peab hangitud suhkur sisaldama 99,9% sahharoosi, tegelikult sisaldab aga 99,8%, ei saa peensuhkrut alla hinnata, sest riikliku standardi 21—57 järgi on peensuhkru sahharoosisisalduse alammääraks 99,75% ning suhkru ja kondiitritoote jaehindade hinnakirja nr. 005 järgi on kvaliteetsel peensuhkrul konkreetsetes hinnavõõndis vaid üks ühtne hind. Kui aga toodangut alla hinnata ei saa, ei saa ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27 oktoobri 1967 a. määruse nr 988 p. 6 ettenähtud trahvi nõuda, sest see trahv tuleb arvutada allahindluse summalt.

Siinkohal võib tekkida küsimus: kas kvaliteetse, kuid kvaliteeti tõendavas dokumendis sisalduvatele näitajatele mittevastava ja allahindamisele mittekuuluva toodangu hankimisega on üldse rikutud ostja huve niivõrd, et hankija peaks vastutama sellise toodangu hankimise eest. Küsimuses kirjeldatud rikkumine on sisuliselt toodangu kvaliteedile ebaõige hinnangu andmine tootja poolt. Vahe küsimuses kirjeldatud juhtumi ning allahindamisele kuuluva toodangu hankimise juhtumi vahel seisneb ainult selles, et viimasel kaasneb toodangu kvaliteedile ebaõige hinnangu andmisega varaline kahju ostjale. Kuid nii ühel kui teisel juhtumil on tootja aluse-tult kõrgendanud toodangu kvaliteeti ja andnud ostjale toodangu kvaliteedi kohta ebaõiget informatsiooni. Ebaõiget informatsiooni sisaldava kvaliteeditõendi väljaandmine on aga sisuliselt võrdne kvaliteeditõendi puudumisega. Võttes arvesse tegelikkusele vastavaid andmeid sisaldavate kvaliteeditõendite väljaandmise suurt tähtsust ning seda, et «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 67 on ette nähtud trahvi kaupade hankimise eest ilma kvaliteeti tõendavate dokumentideta, tuleks hangete põhimäärustes ette näha trahv selliste kvaliteeti tõendavate dokumentide väljaandmise eest, mis sisaldavad tegelikkusele mittevastavaid andmeid, kuid nendes näidatud toodang on kvaliteetne (standardne) ning ei kuulu allahindamisele madalama hinna puudumise tõttu. Et sellise kvaliteeti tõendava dokumendi väljaandmise tagajärjed pole nii tõsised kui toodangu allahindamise puhul, võiks see trahv olla sama suur kui trahv kauba hankimise eest ilma kvaliteeti tõendava dokumendita.

Puudulik on ka määruse p. 6 ettenähtud trahvi rakendamise kolmas tingimus. Trahvi on võimalik nõuda vaid siis, kui toodang kuu-

---

¹⁸ Положения о поставках продукции и товаров. Инструкция о порядке приемки по количеству и по качеству. Особые условия поставки. — «Сборник нормативных актов». Юридическая литература. М., 1965, стр. 175—177.

lub madalamasse sorti (on madalama kvaliteediga), kui on näidatud kvaliteeti tõendavas dokumendis. Sellise redaktsiooni autorid lähtusid ilmselt «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 37 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 34, mille kohaselt hankelepingus peab olema ette nähtud, milliste dokumentidega tõendatakse hangitava toodangu ja kauba kvaliteeti. Praktika kogemuste üldistamine näitab aga, et sageli ei saada hankijad ostjale lepingus ettenähtud kvaliteeditõendit või hangivad toodangut ilma hankelepingut sõlmimata. Tõlgendades määruse p. 6 sõna-sõnalt, ei saa teoreetiliselt nendel juhtumitel hankijalt trahvi nõuda. Tegelikult nõuavad arbitraazid trahvi alati sisse, kui hangitud toodang osutub küll kvaliteetseks, kuid o d a v a m a k s, kui hankija arves näidatud. Seega on praktikas kujunenud seisukoht, et kvaliteeti tõendava dokumendi puududes on arve selleks dokumendiks, mis tõendab hangitud toodangule tootja poolt omistatud sordi (kvaliteedi) Samuti saab sorti tuvastada toodangu tarbimismarkeeringu järgi, kuna sort on üks tarbimismarkeeringu kohustuslikke rekvisiite. Võttes arvesse praktikas väljakujunenud seisukohti, tuleks ülaltähendatud teoreetiliste raskuste kõrvaldamiseks võtta hangete põhimäärustesse punkt, mille kohaselt kõnealust trahvi nõutakse juhtumitel, kui hangitud toodang kuulub madalamasse sorti (või on madalama kvaliteediga), kui on näidatud kvaliteeti tõendavas dokumendis, selle puududes aga arves või markeeringus.¹⁹

Vastavalt «Tootmis-tehnilise otstarbega toodangu hangete põhimääruse» p. 36 lg. 1 ja «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 33 lg. 1 võivad pooled hankelepingus ette näha kõrgema kvaliteediga toodangu ja kauba hankimise võrreldes riiklike standardite, tehniliste tingimuste jms. normatiivtehnilise dokumentatsiooni nõuetega või näidistega. Nähes ette kõrgema kvaliteediga toodangu hankimise, juhindub ostja soovist rahuldada oma vajadusi sellise toodangu järele. Et need vajadused ei jääks rahuldamata, peab hangitud toodangu kvaliteet alati vastama lepinguga normeeritud kvaliteedile. Selline vastavus on tagatud ikkagi siis, kui lepingule mittevastava toodangu hankimisega kaasnevad teatud juriidilised tagajärjed. On kaks võimalust — kas võrdsustada lepinguga normeeritud kvaliteedinõuetele mittevastava toodangu hankimine tellimata (lepingus ette nägemata) toodangu hankimisega või mitte-kvaliteetse toodangu hankimisega. Mõlemal juhul on ostjal õigus keelduda toodangu vastuvõtmisest ja tasumisest ning nõuda trahvi.²⁰ Lähtudes vajadusest tugevdada tootjate (hankijate) vas-

¹⁹ «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 59 ettenähtud trahvi nõuti siis, kui hangitud toodang kuulus madalamasse sorti, kui oli näidatud kvaliteeti tõendavas dokumendis või markeeringus. Et kvaliteedi tõendit hangitud toodang võib olla markeerimata, on arve selleks dokumendiks, millest nähtub toodangu sort.

²⁰ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. määruse nr. 988 p. 2, 3, 4.

tutust toodangu kvaliteedi eest, tuleb lepinguga ettenähtud kõrgematele kvaliteedinõuetele mittevastava toodangu hankimine võrdsustada mittekvaliteetse toodangu hankimisega koos kõigi sellest tulenevate tagajärgedega, olgugi et toodang vastab riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele jms. Sellele seisukohale on asunud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklik Arbitraaž, kes oma 29. märtsi 1962. a. juhendkirjas nr. J-I-9 p. 2 lg. 1 nõuab, et hankijate suhtes kohaldataks kõrvalekandumatult varalisi sanktsioone sellise toodangu ja kauba hankimise eest « mis oma kvaliteedilt ei vasta standarditele, tehnilistele tingimustele, retseptidele, kooskõlastatud näidistele (etalonidele) ja lepingule (minu sõrendus. A. K.)». ²¹

Poolte õigus näha hankelepinguga ette kõrgema kvaliteediga toodangu hankimist võrreldes standardite, tehniliste tingimuste ja näidistega tuleb säilitada ka tulevikus. Pooltele tuleb anda õigus kõrgendada juba olemasolevaid kvaliteedinõudeid või leppida kokku täiendavate nõuete suhtes. ²² Samuti tuleks ette näha kord, et juhtumitel, mil hangitud toodang või kaup vastab riiklikele standarditele ja tehnilistele tingimustele, kuid ei vasta lepinguga ettenähtud kõrgematele või täiendavatele kvaliteedinõuetele, on ostjal (saajal) õigus keelduda hinnalisandi tasumisest või toodangu vastuvõtmisest ning nõuda trahvi. Ühesõnaga — sellise toodangu või kauba hankimine ja mittekvaliteetse kauba hankimine tuleb võrdsustada just oma juriidiliste tagajärgede poolest ning tugevdada seega tootja (hankija) vastutust toodangu kvaliteedi eest. Selleks on arbitraažitöötajad ka oma ettepanekuid teinud, mis pole kahjuks alati olnud lõpuni järjekindlad. Näiteks on tehtud ettepanek, et trahvi määr sellise toodangu hankimise eest, mis ei vasta lepingus ettenähtud kõrgendatud või täiendavatele nõuetele, määratakse kindlaks lepinguga. Seega sõltuks trahvi määr poolte kokkuleppest ning võiks seepärast olla suurem või väiksem mittekvaliteetse toodangu hankimise eest makstavast trahvist. Kui võtta arvesse, et kõrgema kvaliteediga toodang on ostjale tungivalt vajalik, tootja pole aga kohustatud sellist toodangut hankima, nõustub ostja kiitahes madala trahvimääraga kui tootja tingimusega kõrgema kvaliteediga toodangu hankimiseks. Kuid madal trahvimäär pole küllaldane tagatis kõrgema kvaliteediga toodangu saamiseks. Et tagada ostja vajaduste rahuldamine kõrgema kvaliteediga toodangu järele, tuleks hangete põhimäärustes ette näha üks ühtne trahv sellise toodangu ja kauba hankimise eest, mis ei vasta riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele, näidistele, joonistele, retseptidele ning lepingus ettenähtud kõrge-

²¹ Vt. viide 17.

²² Juriidilises kirjanduses ei tehta alati vahet nende kahe mooduse vahel. Sellele juhib tähelepanu M. Jemeljanova oma raamatus «Вопросы стандартизации и качества продукции». Таллин, 1967, стр. 23—24.

matele või täiendavatele kvaliteedinõuetele. Kui aga peetakse ots-
tarbekohaseks, et trahvi määr tuleb ette näha pooltevahelises lepin-
gus, tuleks hangete põhimäärustes sätestada, et see trahv ei tohi
olla väiksem trahvist, mida makstakse riiklikele standarditele, teh-
nilistele tingimustele, näidistele jms. mittevastava toodangu han-
kimise eest.

ОБ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМАХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩЕЙ КАЧЕСТВО ПРОДУКЦИИ

А. А. Калме

Резюме

До последнего времени не обращалось должного внимания на такое важное средство обеспечения качества продукции как гражданско-правовая ответственность за поставку продукции ненадлежащего качества. В целях повышения упомянутой ответственности Совет Министров Союза ССР принял постановление от 27 октября 1967 г. № 988 «О материальной ответственности предприятий и организаций за невыполнение заданий и обязательств» Но и названное постановление не является эффективным правовым средством в борьбе за высокое качество продукции, если иметь в виду, что:

1) в нем не предусмотрена ответственность поставщиков за поставку продукции, несоответствующей чертежам и рецептурам;

2) им сохранена прежняя ответственность за поставку продукции с производственными дефектами, устранимыми на месте, но правильность условий применения этой ответственности вызывает сомнение (например, при товарах размер штрафа не зависит от степени вины, размера убытков и т. д., а от желания покупателя принять или не принять товар, а при продукции — от технических возможностей к устранению дефектов на месте и т. д.); сомнение вызывает и целесообразность установления штрафа более низкого размера за вышеупомянутую поставку;

3) торгующие организации не привлекают поставщиков к ответственности, когда производственные дефекты, обнаруженные в товарах с гарантийным сроком службы, устраняются в мастерских гарантийного ремонта, т. к. они не имеют необходимых для применения штрафа доказательств;

4) им предусмотрена ответственность за поставку продукции более низкого качества, чем указано в удостоверяющем качестве документе, но соответствующей ГОСТам, техническим условиям и образцам. Но применение этой ответственности воз-

можно только тогда, когда имеет место разница в стоимости продукции (штраф исчисляется с суммы уценки) и когда поставщиком выдан документ, удостоверяющий качество продукции.

Для повышения роли гражданско-правовой ответственности в деле обеспечения качества продукции в новые положения о поставках следует включить пункты, по которым:

1) изготовитель несет единую материальную ответственность за поставку продукции и товаров, несоответствующих ГОСТам, техническим условиям, чертежам, рецептурам, образцам и договорам, независимо от характера (устранимости) дефектов;

2) мастерские гарантийного ремонта вправе взыскивать с изготовителя (поставщика) штраф, когда они устраняют производственные дефекты в принадлежащих гражданам товарах с гарантийным сроком службы (внедоговорная ответственность);

3) получатель вправе взыскивать с изготовителя (поставщика) штраф за поставку продукции более низкого качества и при отсутствии удостоверяющего качество документа, когда качество продукции указано в счете или в маркировке, а также тогда, когда удостоверяющий качество документ содержит несоответствующие действительности данные, но продукция стандартная и не подлежит уценке из-за отсутствия цен на продукцию более низкого качества.

На обеспечение качества продукции направлено и право сторон предусмотреть в договоре поставку продукции более высокого качества по сравнению с требованиями ГОСТов, технических условий и т. д., но только тогда, когда за нарушение условий договора о повышенном качестве продукции изготовитель (поставщик) несет ответственность, не меньшую ответственности за поставку недоброкачественной продукции.